

Voordracht 6 maart 2025 geheten : Almens Crypte.

Hartelijk dank voor de uitnodiging, ik ben Elsje August de Meijer, jurist, oud-rechter en nu amateur-historicus. U kunt van mij feiten verwachten, maar geen duiding, al valt daar soms niet aan te ontkomen.

Ik ga u niet vertellen over de bouwkundige hoedanigheid van de Almense crypte zelf, hier 10 meter vandaan onder het priesterkoor van de kerk, en ook niet nader over de functie van de crypte waardoor door middel van tochtgaten aan beide kanten, verdroging plaatsvindt van het geen zich daarin bevindt, maar over degenen, die in de crypte zijn bijgezet en gemummificeerd zijn.

Die crypte is waarschijnlijk omstreeks het jaar 1700 gebouwd in opdracht van de kasteelheer van De Ehze die tevens eigenaar was van de kerk. Hij dacht waarschijnlijk dat hij als man van adel met zijn familieleden, de geprivilegieerden van toen, als zij bij het Laatste Oordeel bij de Hemelpoort zouden verschijnen, als verdroogd geheel intact zouden zijn, zodat zij als eersten, wederom, de hemel binnen zouden kunnen komen en niet, zoals het lagere volk, eerst met moeite hun lichaamsdelen bij elkaar hadden moeten zien te schrapen.

Die kasteelheer was Freiherr/ Baron Christiaan Carel van Lintelo, die op het wereldtoneel van toen een belangrijke rol heeft gespeeld.

Maar eerst zal ik u, voor zover dat kan, een schets geven van dat wereldtoneel, dat vooral West-Europa besloeg en de geopolitieke spelers daarop waren Koning Lodewijk de XIV van Frankrijk, Keizer Leopold van Oostenrijk, de Koningen van Engeland, Ierland en Schotland Charles I en James II, de Keurvorst van Brandenburg, later Koning van Pruisen Frederik Willem (Friedrich Wilhelm) I, die leefde van 1657 tot 1713 en dan, voor ons van belang, Koning/Stadhouder Willem III, geboren in 1650.

Als u zich een voorstelling wil maken van het Nederland van toen, moet u bedenken dat de Republiek der 7 Verenigde Provinciën en de Generaliteitslanden, die dus rechtstreeks door de Staten-Generaal bestuurd werden, een bevolkingsdichtheid hadden van 1.7 miljoen; dat betekende dat "men" elkaar kende en "men" waren dan de grote kooplieden, vooral van de VOC en WIC in het westen van het land en de adel, die vooral in Oost Nederland te vinden was. Van die adel kom ik zo te spreken: eerst over Willem III, kleinzoon van Prins Frederik Hendrik van Nassau en Amalia van Solms en dus achterkleinzoon van Prins Willem van Oranje. Willem III heeft zijn vader Willem II nooit gekend, want hij werd 8 dagen na diens overlijden aan de pokken geboren; Willem II was pas 24 jaar oud.

Kleine Willem werd door 2 vrouwen opgevoed: zijn grootmoeder Amalia, die zeer bedilzuchtig was en zijn moeder Mary Stuart, oudste dochter van Koning Charles van Engeland, later onthoofd door Cromwell. Mary was het tegendeel van bedilzuchtig; ze had zwakke zenuwen en voelde zich helemaal niet thuis in de Nederlanden. Kleine Willem bleef klein met korte beentjes, had een zeer bleek gelaat, waaruit een enorme haakneus te voorschijn kwam, dat geheel werd omlijst door sluikvallend donker haar; welnu deze schoonheid was ook nog enigszins gebocheld en zeer, zéér astmatisch; zijn hele leven had hij te maken met langdurige, hevige hoestbuien. Ondanks deze tegenstrevingen wist hij zich te ontwikkelen, door zijn grote intelligentie, leergierigheid en ambitie tot een bewonderenswaardig man, een strateeg die gevreesd en bewonderd werd alom in Europa en ook leiding wist te geven. Al op 10-jarige leeftijd woonde hij vergaderingen bij van de Staten-Generaal en leerde zo zichzelf politiek te kunnen denken.

Dat was nodig ook want hij moest het later opnemen tegen de prachtige, krachtige en zelfverzekerde Lodewijk XIV van Frankrijk, die zichzelf Zonnekoning had genoemd; vele veldslagen tegen deze, ook letterlijk grensoverschrijdende koning zouden volgen. De eerste confrontatie deed zich al voor in het Rampjaar 1672: Willem wist als 22-jarige Luitenant Generaal, die Zonnekoning, toen hij de Republiek wilde inlijven, terug te dringen, al zal het water van de Hollands Waterlinie het meeste werk hebben verricht.

Intussen brak er in dat jaar ook nog een volksoproer uit, hetgeen eindigde met de gruwelijke moord op de gebroeders de Witt, die het land bestuurden; zo eindigde het Stadhoudersloos tijdperk en werd Willem Stadhouders van de 7 Provinciën, de ene provincie na de andere. Zijn hele leven van jongs af aan werd hij gesteund door zijn jeugdvriend Hans Willem Bentinck, een Overijssels edelman; zelfs toen Willem de levensgevaarlijke pokken kreeg, ging Hans Bentinck bij hem in bed liggen; een schilderij van deze situatie hangt in Kasteel Keppel in Hummelo; in onze van seks doordoesemde tijd denkt men daar het zijne van, maar dat is het niet: volgens de toenmalige medische opvattingen kon een bedgenoot de ziekte overnemen en zo de zieke redden. Beide jonge mannen hebben het overleefd; later is Hans Bentinck beloond ook en vooral vanwege zijn vele andere verdiensten voor zijn vriend met het Graafschap Portland in Engeland, waar zijn kinderen zijn geboren en gebleven. Even, om het persoonlijk te maken: hier aan de overkant heeft in de Nieuwe Wehme een nazaat van Hans Bentinck gewoond: het huis was volgestouwd met Engels antiek.

Nadat Willem achtereenvolgens Stadhouders was geworden van alle 7 Provinciën, huwde hij, ambitieus als hij was, in 1677 een koningsdochter, Mary Stuart II, dochter en erfgename van 3 tronen, van Engeland, Ierland en Schotland. Zij was ook zijn volle nicht. Toen Willem door 7 vooraanstaande Engelsen werd uitgenodigd om de Engelse Koning Jacobus ofwel James II te verdrijven omdat deze katholiek was geworden en heulde met de Franse koning, viel hij dus zijn eigen schoonvader aan. In 1688 vertrok hij met een leger van 14.000 (luistert u goed!) Nederlanders en 7.000 soldaten uit de rest van Europa en een Armada van 500 schepen naar Engeland; onder de Nederlanders bevonden zich ook edelen: naast Bentinck uit Schoonheten, de Overijsselse graaf van Rechteren als kapitein van een regiment en de Gelderse, lees Almense heren van Keppel (van wat later Huis De Voorst zou zijn) als page en onze eigen Christiaan Carel van Lintelo als officier. Als strateeg had Willem een soort Staatsleger opgericht, waarbij hij met name de adel uit het Oosten betrok, zodat hij via de Ridderschappen aldaar Stadhouders van de betreffende provincie kon worden.

Zij voeren naar Torquay aan de westkust van Engeland en veroverden in een bliksemactie het land, waarbij de Protestantse officieren uit het leger van Jacobus ofwel James overliepen. Op 18 december 1688 veroverde hij Londen: dit wordt de "Glorious Revolution" genoemd. Jacobus vluchtte schielijk met zijn tweede vrouw en pasgeboren zoontje naar Frankrijk; Lodewijk de Zonnekoning ontving hem gastvrij.

Het een en ander resulteerde in een gezamenlijk, gelijkwaardig koningschap voor Willem en Mary, die op 21 april 1689 gekroond werden en omhangen met de koningsmantel, nadat ze zich in een lange stoet op weg hadden begeven naar Westminster Hall. Die stoet bestond uit vele edelen op Vlaamse hengsten, welke in toom werden gehouden door 200 zwarte mannen uit Suriname; deze tot slaafgemaakten waren gekleed in fluweel, wit bont en getooid met struisvogelveren, terwijl de 200 Finnen en Lappen, die ook meeliepen in de stoet, waren gehuld in berenvellen! Verschil moet er zijn, zie de zwarte bedienden op de schilderijen.... Koning/Stadhouders Willem III liep krom en zwaar

hoestend mee; hij was ook nog eens, zoals Mary verwijtend opmerkte, vergeten de strooimunten voor het toestromende volk op zak mee te nemen.

Na de slag aan de rivier de Boyne in Ierland tegen de katholieken kreeg Willem overal in Groot-Brittannië erkenning en in het protestantse Ulster in Noord-Ierland wordt ook nu nog trots gezongen over de held "King Billie".

Groot-Brittannië heeft veel aan de Hollandse heerschappij te danken: zoals dat Willem een vrij Parlement in het leven heeft geroepen; en naar voorbeeld van de kapitaalkrachtige Amsterdamse regenten het Engelse financiële systeem naar Hollands model omgevormd heeft en zo voort... Wetenschap en kunst floreerden onder invloed van de Hollanders, denk maar aan Christiaan Huygens, de uitvinder, die door zijn broer Constantijn, secretaris van de koning, werd geïntroduceerd: toon boek met de dagboeken van Constantijn Huygens. En te denken valt aan de tuinkunst en schilderkunst, Antoni van Dijck, Lely etc.

Er werd erg veel heen en weer gereisd tussen Londen en de Hollandse havensteden, aankomst was afhankelijk van de windrichting. Dat reizen was ook nodig in verband met de vele veldslagen die gevoerd moesten worden, met name in de 9-jarige oorlog van 1688-1697 en van 1701-1713 in wat de Spaanse Successie-Oorlog wordt genoemd. In het kader van de vacante Spaanse troon vormden zich twee allianties in Europa, een katholieke en een protestantse. Lodewijk XIV wilde daarbij de nog Spaanse Nederlanden, wat nu België heet, inlijven en dat bracht aan alle kanten grote legers op de been, zoals van Franse kant 40.000 en soms 60.000 manschappen met paarden voor de officieren; die moesten allemaal gevoed worden en omdat grazige weiden voor de paarden niet altijd aanwezig waren, werd haver aangevoerd. Maar de haveroogsten waren schraal, want men bevond zich nog in de uitlopers van de kleine IJstijd.

De protestantse gealliëerden trokken ook met grote legers op; dat van Willem III bedroeg soms 20.000 of 40.000 man; hiervan bleef vaak maar de helft over en wat gebeurde er dan met al die lijken en kadavers van paarden? Wie heeft daarvan ooit wel eens gehoord? Die konden toch niet allemaal begraven worden? De schrijver Hugo Claus heeft in zijn boek "Het verdriet van België" beschreven hoe roedels wolven rondzwierven in het gebied dat eens het welvarendste, mooiste in West-Europa was geweest.

En nu komt "onze" Christiaan Carel van Lintelo om de hoek kijken: hij vocht mee en kwam tijdens een van de vele veldtochten in aanraking met, toen nog, de Keurvorst van Brandenburg, later Koning van Pruisen, Frederik I, voornoemd, een neef van Willem III. Die was zeer onder de indruk van de intelligentie van CC en luisterde naar diens adviezen. CC stond ook bekend om zijn intelligentie en ijver, een goede combinatie! Hij wist ook de wisselende en soms zeer opvliegende stemmingen van de vorst te modereren en zo gebeurde het dat Frederik onder invloed van CC zich aansloot bij de protestantse alliantie, waar hij eerst, uit eigenbelang, neigde naar de Katholieke. Zo kon de Zonnekoning het onderspit delven en was de Republiek der 7 Provinciën gered, anders had het latere Nederland niet kunnen bestaan. Bij de Vrede van Utrecht in 1713 werd het machtsevenwicht in Europa vastgesteld; de barrière voor de Nederlanden, bestaande uit wat later België zou heten, werd hersteld. Net zoals veel later Kissinger memoreerde is een machtsevenwicht in de wereld nodig voor vrede; en nu.... ?

Begin 1694 overleed Mary Stuart II aan de pokken; Willem was ontroostbaar; later wisten zijn jongere officieren hem wat op te beuren en zo werden Arnold Joost van Keppel, geboren in 1670, en CC van Lintelo, geboren in 1669, zijn gunstelingen. Voor Arnold Joost liet hij een prachtig jachtslot bouwen, Huis de Voorst, in de Almense bossen bij Eefde, voor 42 ton goud, het Versailles van de Achterhoek. Willem had er ook een appartement zodat hij vaker daar kon zijn en heerlijk op de hertenjacht kon in de Almense bossen; die jacht en de boslucht waren ook heel heilzaam voor zijn astma. En als hij het bos uitreed, reed hij hier langs naar zijn vriend CC op de Ehze.

CC was intussen door Frederik, sedert 1701 Koning van Pruisen, gevraagd om hem als ambassadeur van de Staten-Generaal naar Berlijn te volgen, maar dat moest wachten, want CC was genoodzaakt zijn functies in de Ridderschap van Zutphen en de Marke, waaruit hij ook inkomsten genoot, veilig te stellen. Een burgeropstand in Zutphen, de zogenaamde Plooierijen, maakte dat ook noodzakelijk en niet te vergeten de handelsoorlog, hier in Almen, vlak bij de Ehze om de Spitholterbrug. Met een boerenleger moest die verdedigd worden tegen de Deventernaren, die de handelsroute vanuit Duitsland, de Hessenweg, over die brug blokkeerden. Tevens moest CC in 1702 na de plotselinge dood van Willem III, die na een val van het paard een smartelijk sterfbed heeft gehad, zoals bij testament bepaald, de nalatenschap van Willem afwikkelen en de voogdij over Willem IV regelen..

Waarschijnlijk is CC in Pruisen in aanraking gekomen met de aldaar met de aldaar onder militairen heersende gewoonte om cryptes onder hun kerken te bouwen; die cryptes hadden ventilatiegaten, waardoor de daarin bijgezette lijken door de luchtstroom mummificeerden; dat is ook hier in Almen gebeurd. De reden hiervoor was, zoals ik al eerder memoreerde, heel elitair: zo konden de kasteelbewoners bij het Laatste Oordeel als eersten bij de Hemelpoort aankomen.

Hier ziet u de schilderijen, nog in Berlijn gemaakt, van de van Lintelo's, die later na hun dood in Almens Crypte zijn bijgezet; op die schilderijen staan ook de zwarte bedienden, als statussymbool. Zelfs een vrouw in prachtig gewaad en met muts met verentooi. Een schoorsteenstuk toont het zoontje, Fridrich Wilhelm, vernoemd naar de Pruisische koning, met een donker speelkameraadje. Helaas is dit jongetje, het enige zoontje tussen vele zusjes, vlak voor hij één jaar oud werd, al eerste bijgezet in de crypte. Dochter Anna Henriëtte was de volgende: zij overleed op 20-jarige leeftijd toen zij wereldlijk Stiftsjuffer was in Bedburg Hau, Westfalen; die plaatsing was bedoeld om haar uit de erflijn te houden. Een andere dochter, Anna Maria Dorothea en haar man, Maurits Carel Georg Wilhelm van Ripperda, heer van ondermeer Vorden, liggen er ook; hun portretten, levensgroot, hangen in Kasteel Keppel in Hummelo; Anna Maria Dorothea toont daar een opwindend décolleté. Dit echtpaar is op Kasteel de Ehze blijven wonen, hetwelk inmiddels was verbouwd tot een waar lustoord, omschreven in die tijd als "een wonder van het Graafschap ende wegens zijn weytsheid meer gelijkend op een vorstelijke dan op een edelmans woningh". Standsverschil onder de adel.

Behalve CC zelf liggen er zijn echtgenote en twee te vroeg- of doodgeboren babytjes van "'t Hulze", een kasteel in de buurt van Eefde, dat afgebroken is.

De familie, die later de Ehze kocht uit de erfenis van CC zal ik hierna bespreken; zij kochten het van de van Pallandts, in welke familie een dochter van Lintelo was ingetrouwd; de familieleden van Oyen zoals de kopers heetten, mochten als bewoners van de Ehze, ook bijgezet worden in de crypte.

Het was die familie, die in 1777 in Almen ten tonele verscheen; de heer des huizes, Ludolph Hendrik, in 1737 geboren te Tiel, behorende tot het Nederlands Patriciaat, was op 22 december

1770 in ondertrouw gegaan met Maria Adriana Tonneman, toen 16 jaar oud. Een jaar later trouwden ze; zij had toen al een heel leven achter de rug:

Maria Adriana was de dochter van Jheronimus Tonneman, Opperkoopman bij de VOC, geboren in 1754 te Ternate (Nederlands Oost Indië) uit de slavin Bona van Bergis. Nu waren alle inwoners van de Molukken tot slaafgemaakt, behalve als ze werkten bij het Gouvernement of de VOC. Tonneman was waarschijnlijk zeer vermogend, want hij woonde aan de Keizersgracht te Amsterdam; hij nam zijn dochter mee naar Amsterdam, alwaar zij een dure kostschool bezocht.

Maria Adriana was een exotische schoonheid, op wie meerdere mannen een oogje lieten vallen; tijdens een logeerpartij in Hattem ontmoette zij, 15 jaar oud, de 17-jarige in Zwolle wonende Rhijnvis Feith (die is later bekend geworden als dichter en groot vrouwenliefhebber, wel in alle eer en deugd,) met wie zij zich verloofde. Die verloving werd op 3 augustus 1770 schriftelijk bevestigd met handtekeningen van vaders en voogden. Op 12 november 1770 verbrak evenwel Rhijnvis eenzijdig, zonder redengeving, die verloving. Kort daarop verloofde Maria Adriana zich met de veel oudere Kapitein ter zee Ludolph van Oyen. Vader Feith vocht de verbreking van de huwelijksbeloften met zijn zoon aan. Je zou kunnen denken dat dat was omdat hij de vast zeer aanzienlijke bruidschat van Maria Adriana misliep, maar niets is minder waar. Ik mocht van de hier in de omgeving wonende huidige Rhijnvis Feith aan u vertellen dat vader Feith zijn zoon verplichtte de trouwbeloften te verbreken, omdat de familie Feith toch geen Tonneman in haar gelederen kon opnemen...Hoe het ook zij: Rhijnvis (de vroegere) trouwde in 1772 met Okje Groenewegen met wie hij 8 kinderen kreeg; toch schreef hij nog in 1777 in zijn boek "Aan Cefice " de schimpscheut : " O Cefice, schone roos, het is genieten van uw lippen en borsten! maar welk een treurig Lot hebt ge eer nog in den echt te vrezende/ de schoonste na een kort genot, houdt op voor ons (mannen) meer schoon te wezen" . Iedereen wist wie hij daarmee bedoelde.

In 1777 kwamen de van Oyens op de Ehze te wonen en werden meteen lidmaat van de Nederduitse Gereformeerde Kerk te Almen. Zij brachten 3 of 4 kinderen mee en later werd er nog een geboren en gedoopt te Almen. Afgebeeld zijn de eerste 3: Jheronima Maria Adriana, geboren in 1773, Marij Leopold Carel Oswald Franciscus Huybert (1775 – 1812): is er een dokter in de zaal? Welk syndroom heeft hij? Willem Gerard (1776 – 1835) : een verre nazaat van Willem Gerard werd tijdens de Tweede Wereldoorlog Luitenant Generaal , waarnemend Commandant van het Koninklijk Nederlands Indische Leger (KNIL).

Helaas werd Maria Adriana op 24 november 1780 weduwe; haar man is in Almens Crypte bijgezet.

Anderhalf jaar later werd zij Barones: op 3 juni 1782 hertrouwde zij met Baron Jan Ludolph ten Behm von Knuth, welke als schuinsmarcheerder te boek stond. Zij was toen al 5 maanden zwanger van Johanna Helena. Dit huwelijk is Maria Adriana niet wel gekomen: het verhaal gaat dat zij door ten Behm von Knuth, van oorsprong van Zweedse adel, zeer gewelddadig is mishandeld en gepijnigd, terwijl zij opgesloten zat in de kelders van het kasteel, waarschijnlijk in afzondering vanwege de naderende geboorte van haar kind. Na de geboorte van Johanna Helena is zij op 18 december 1782 overleden, 28 jaar oud. Kort daarop stierf ook de baby. Met flambouwen werden beiden bijgezet. In de crypte bevindt zich een kist met een moeder en kind. Op het Kasteel spookt het sindsdien, men hoort af en toe gekerm.

Mr. E.C.M. (Elsie) August de Meijer, december 2024. ©